No preguntis què pot fer Europa per tu. Pregunta què pots fer tu per Europa

John F. Kennedy, quan va accedir a la presidència dels Estats Units el 1961, es va trobar un país que travessava moments difícils. Per poder sortir de la recessió, era necessari un lideratge clar i un ampli suport de la ciutadania al programa de reformes que es pretenia impulsar. Aquest esperit va quedar reflectit en el discurs d'investidura, en què va pronunciar unes paraules que, amb el temps, s'han convertit en cèlebres: «No preguntis què pot fer el país per tu, pregunta què pots fer tu pel país». L'economia europea, com llavors la nord-americana, també travessa moments difícils. En aquest cas, però, sembla impossible imaginar-se algun líder europeu pronunciant unes paraules similars.

La mateixa naturalesa de la crisi ha fet que, fins avui, una gran part del debat se centrés en les millores que cal fer en el disseny institucional europeu, és a dir, en allò que Europa ha de fer per nosaltres. La crisi financera internacional va posar en evidència importants problemes estructurals, tant a nivell nacional com, també, en els fonaments sobre els quals es va construir la Unió Econòmica i Monetària (UEM). Identificar-los no ha estat fàcil, ja que l'origen de la crisi va ser diferent a cada país. El detonant de la crisi a Grècia, per exemple, va ser l'enorme deteriorament dels comptes públics i la seva incapacitat per redreçar-los; a Irlanda, en canvi, va ser l'esclat de la bombolla immobiliària i el seu impacte en el sistema financer, i, a Portugal, van ser els problemes estructurals de competitivitat els que van qüestionar la sostenibilitat de l'economia lusitana.

Tres crisis amb un origen diferent, però que han acabat afectant el conjunt de la zona de l'euro i que serveixen per il·lustrar els tres eixos d'actuació sobre els quals s'ha considerat que les institucions europees han de jugar un paper clau d'ara endavant: un major control fiscal, els desequilibris macroeconòmics i el sistema financer. Identificar aquests tres eixos no ha estat trivial, però encara ha estat més difícil dotar-los de contingut de manera consensuada i dibuixar un full de ruta, és a dir, definir un ordre de prioritats i un tempo. Les reunions de l'Ecofin i del Consell Europeu, amb escassa transcendència mediàtica abans de la crisi, han arribat a ser, en alguns moments, determinants per al futur de l'euro. Els diferents posicionaments que cada país defensa, que, a vegades, han semblat irreconciliables, han centrat tota l'atenció i han deixat en un segon pla els importants avanços que ja s'han fet en els tres eixos esmentats més amunt.

En matèria fiscal, s'ha definit un calendari a nivell europeu per coordinar el procés d'elaboració i d'aprovació dels pressupostos de cada país de manera que les institucions europees hi puguin participar. Així mateix, també s'ha establert un mecanisme per a la supervisió dels desequilibris macroeconòmics i financers. Així, des de les institucions europees, es pretén detectar de forma precoç desequilibris potencials, tant macroeconòmics com fiscals, i fer recomanacions perquè els diferents Governs de cada país ho tinguin en compte a l'hora d'elaborar els pressupostos de l'any següent. Per als països que tinguin un procés de dèficit excessiu obert, però, les recomanacions de la Comissió Europea tindran un caràcter obligatori, ja que, si no es compleixen, s'imposaran sancions, que poden arribar al 0,2% del PIB.

També s'han fet passos importants en el que ja s'anomena procés d'unió bancària. El més rellevant: el Banc Central Europeu (BCE) passarà a ser el responsable últim de la supervisió de tota la banca europea. En principi, només supervisarà de forma directa les entitats amb uns actius superiors a 30.000 milions d'euros, però, si ho creu necessari, també pot fer-ho en el cas de les més petites.

Els avanços, per tant, ja han estat notables, però encara queda molt camí per recórrer. Ara com ara, només en l'àmbit de la unió bancària, sembla que el full de ruta traçat avança a bon ritme. En la cimera del Consell Europeu celebrada al desembre del 2012, es va acordar que el BCE començaria a exercir les funcions de supervisió a partir del març del 2014. A més a més, es va pactar que, en la cimera del juny d'enguany, es definirien el marc operacional per a la recapitalització directa de la banca, els mecanismes de resolució bancària i el fons de garantia de dipòsits. Tot plegat servirà, entre d'altres coses, per tallar d'una vegada per totes el nexe entre risc bancari i risc sobirà que, fins ara, ha alimentat la crisi del deute sobirà.

En els altres dos fronts, en canvi, els avanços que es van produir en l'última cimera van ser gairebé nuls. Això va ser molt decebedor, ja que, unes setmanes abans, s'havia publicat un document signat pels quatre presidents de les màximes institucions europees en què es detallava un ambiciós full de ruta tant en matèria fiscal com en el paper que havien de jugar les institucions europees en la prevenció i en l'esmorteïment dels desequilibris macroeconòmics.(1) Entre les diferents propostes que s'hi feien, destacava el desenvolupament de la capacitat pressupostària de la Unió Europea per facilitar els ajustos de països que haguessin patit un impacte advers en la seva economia. S'argumentava, també, que aquesta capacitat pressupostària podria ser utilitzada per facilitar la implementació de reformes estructurals per millorar la competitivitat i el creixement potencial d'un país. Finalment, el document tornava a obrir la porta a noves fórmules per a la creació d'actius de deute públic a nivell europeu.

Una vegada més, les propostes més ambicioses es van quedar sobre la taula. És cert que s'han produït avanços significatius, però, per tirar endavant el procés d'integració europeu, serà necessari un canvi d'actitud. Les reformes que caldrà fer a partir d'ara implicaran importants cessions de sobirania. Uns passos que han d'anar acompanyats d'una major legitimitat democràtica de les institucions europees. Ha arribat l'hora que els líders europeus comencin a pensar en allò que els seus països poden fer per Europa.

(1) Herman Van Rompuy (president del Consell Europeu), José M. Barroso (president de la Comissió Europea), Jean-Claude Juncker (president de l'Eurogrup) i Mario Draghi (president del BCE).

Aquest requadre ha estat elaborat per Oriol Aspachs
Departament d'Economia Europea, Àrea d'Estudis i Anàlisi Econòmica, "la Caixa"